

॥ आरुणिकोपनिषत् ॥ 16

आरुणिकाख्योपनिषत्ख्यातसंन्यासिनोऽमलाः ।
यत्प्रबोधाद्यान्ति मुक्तिं तद्रामब्रह्म मे गतिः ॥
ॐ आप्यायन्त्विति शान्तिः ॥
ॐ आरुणिः प्राजापत्यः प्रजापतेर्लोकं जगाम । तं
गत्वोवाच । केन भगवन्कर्माण्यशेषतो विसृजामीति ।
तं होवाच प्रजापतिस्तव
पुत्रान्भ्रातृन्बन्ध्वादीञ्छिखां यज्ञोपवीतं यागं
स्वाध्यायं
भूर्लोकभुवर्लोकस्वर्लोकमहर्लोकजनोलोकतपोलोकसत्यलोकं
चातलतलातलवितलसुतलरसातलमहातलपातालं ब्रह्माण्डं
च विसृजेत् । दण्डमाच्छादनं चैव कौपीनं च
परिग्रहेत् । शेषं विसृजेदिति ॥ १ ॥
गृहस्थो ब्रह्मचारी वा वानप्रस्थो वा उपवीतं भूमावप्सु
वा विसृजेत् । लौकिकाग्नीनुदराग्नौ समारोपयेत् ।
गायत्रीं च स्ववाचाग्नौ समारोपयेत् । कुटीचरो
ब्रह्मचारी कुटुंबं विसृजेत् । पात्रं विसृजेत् ।
पवित्रं विसृजेत् । दण्डालोकांश्च विसृजेदिति होवाच
। अत उर्ध्वममन्त्रवदाचरेत् । ऊर्ध्वगमनं विसृजेत् ।
औषधवदशनमाचरेत् । त्रिसन्ध्यादौ स्नानमाचरेत् ।
सन्धिं समाधावात्मन्याचरेत् । सर्वेषु
वेदेष्वारण्यकमावर्तयेदुपनिषदमावर्तयेदुपनिषदमावर्तय
एदिति ॥ २ ॥
खल्वहं ब्रह्मसूचनात्सूत्रं ब्रह्मसूत्रमहमेव
विद्वान्निवृत्सूत्रं त्यजेद्विद्वान्य एवं वेद संन्यस्तं मया
संन्यस्तं मया संन्यस्तं मयेति त्रिरुक्त्वाभयं
सर्वभूतेभ्यो मत्तः सर्वं प्रवर्तते । सखामागोपायोजः
सखायोऽसीन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नः शर्म मे भव
यत्पापं तन्निवारयेति । अनेन मन्त्रेण कृतं वाङ्मणं
दण्डं कौपीनं
परिग्रहेदौषधवदशनमाचरेदौषधवदशनं
प्राशनीयाद्यथालाभमश्नीयात् । ब्रह्मचर्यमहिंसा

चापरिग्रहं च सत्यं च यत्नेन हे रक्षत हे रक्षत हे
रक्षत इति ॥ ३ ॥

अथातः परमहंसपरिव्राजकानामासनशयनादिकं भूमौ
ब्रह्मचर्यं मृत्पात्रमलाम्बुपात्रं दारुपात्रं वा
यतीनां

कामक्रोधहर्षरोषलोभमोहदम्भदर्पेच्छासूयाममत्वाहङ्क
आरादीनपि परित्यजेत् । वर्षासु ध्रुवशीलोऽष्टौ
मासानेकाकी यतिश्चरेत् द्वावेव वा विचरेद्द्वावेव वा
विचरेदिति ॥ ३ ॥

स खल्वेवं यो विद्वान्सोपनयनादूर्ध्वमेतानि प्राग्वा त्यजेत्
। पित्रं पुत्रमग्न्युपवीतं कर्म कलत्रं चान्यदपीह यतयो
भिक्षार्थं ग्रामं प्रविशन्ति पाणिपात्रमुदरपात्रं वा ।

ॐ हि ॐ हि ॐ हीत्येतदुपनिषदं विन्यसेत् ॥

खल्वेतदुपनिषदं विद्वान्य एवं वेद पालाशं

बैल्वमाश्वत्थमौदुम्बरं दण्डं मौञ्जीं मेखलां

यज्ञोपवीतं च त्यक्त्वा शूरो य एवं वेद । तद्विष्णोः

परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् ।

तद्विप्रासो विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते । विष्णोर्यत्परमं

पदमिति । एवं निर्वाणानुशासनं वेदानुशासनं

वेदानुशासनमिति ॥ ५ ॥

ॐ आप्यायन्त्विति शान्तिः ॥

इति सामवेदीयारुणिकोपनिषत्समाप्ता ॥

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

Last updated October 3, 2010

<http://sanskritdocuments.org>